

Yazım Etiği Aykırılıkları¹

İzge Günal

Prof. Dr.
Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi
E-posta: izge.gunal@deu.edu.tr

Özet: Etik, bilim ve bilim etiği tarihsel süreç içerisinde sürekli yenilenen yanlar içermektedir. Bu yazıda yazım etiği konusu ele alınmıştır çünkü dünyada ve Türkiye’de akademik yolsuzluk oranında artış söz konusudur. Bilimsel yolsuzluğun iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi daha fazla araştırma ve bunun bağlı olarak daha fazla makale yazımı biçimindeki akademik baskıdır. Diđeri ise bilimsel ortamın kirlenmesi ve hesap sorma mekanizmalarının çalışmamasıdır. Bunun altında ise gerileme sürecindeki egemen gücün bilimle olan çelişkisi yatmaktadır çünkü bilgi üretimi beraberinde egemen ideolojinin sorgulanmasını getirmektedir. Bu çalışmada yazım etiği dışı davranışlar tiplerine göre incelenip, önleme yöntemleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yazım, Etik, Aykırılıklar

Repugnants of Writing Ethics

Abstract: Ethics or more specifically scientific ethics covers some aspects renovated in continuum along with the historical period. This paper focuses on writing ethics for there appears an increase in the rate of academic misconduct both in the world and Turkey. Scientific misconduct is supposed to have two main causes. The first is academic restraint appearing as more research and consequently more articles. The other is the contamination of scientific medium and breakdown of mechanisms of bringing to account. This is due to the conflict between the sovereign in regression period and the science, for research itself necessitates at the end, the query of the ideology of sovereign. This study analyses the types of writing misconduct and discuss the methods of avoidance.

Keywords: Writing, Ethics, Repugnant

Giriş

Etik konusu, felsefe disiplinde davranış kodları ile ilgili inceleme alanında yer alır ve bu konumu ile sınırları, kişisel davranış ve uygulamaların toplumun veya çalışma alanının çıkarlarına uygunluğuna göre belirlenir. Özel alan etiği konusu ise o alanda yapılanların toplum çıkarlarıyla çelişmemesi ve toplumu yanlış yönlendirmemesiyle oluşur. İşte tam da bu noktada bilim-etik

¹ Bu yazıyı hazırlarken yakın zamanda aynı konuda yazdığım çeşitli yazılardan geniş ölçüde yararlandım (Güenal, 2005; 2010; 2013a; 2014b). İlgili dergilerin ve kitapların editörlerine de bu konuda bilgi verilmiştir.

ilişkilerini veya bilim etiğini ele almak gerekir. Etik, bilim ve bilim etiği tarihsel süreç içerisinde sürekli yenilenen yanlar içermektedir. Etik kabul edilenle edilmeyen tarih boyunca ve toplumsal gelişmeye koşut olarak değişmekte, ancak etiğin ele alındığı toplumun kültürel değerleri de etkin olmaya devam etmektedir.

Bu yazının sınırları, yazım etiğinin günümüzdeki durumunu ele almakla belirlenmiştir. Yani bir anlamda bilimin ve bunun bir aşaması olarak bilimsel makale yazımının etik sorunları bu yazının konusudur. Bu açıdan bakıldığında araştırma sürecinin kimi evrensel sorunları, örneğin bilimsel araştırma ve çevre sorunları, kapsam dışı kalmak zorundadır. Yazım etiği ise yine sadece "bilimsel yazım" ile sınırlandırılmıştır; demek istediğim popüler bilim yazımı, gazete yazıları ve kültürel yazım yine kapsam dışı tutulmuştur. Bu alanlara ancak örnekleme amacıyla girilmiş, derinlemesine ele alınmamıştır.

Avrupa Akademiler Birliği başkanlığını da yapan Pieter J. D. Drenth'in birlik bünyesinde yaptığı bir soruşturmada, bilimsel yolsuzluk (scientific misconduct) görülme sıklığının Avrupa'da belirgin bir biçimde arttığı ortaya konmuştur (Drenth, 2009). Ülkemizde de basına yansıyan olgulara baktığımızda benzer bir artıştan söz edilebilir. Sanırım, bu nedenle önce bilimde etik dışı davranışların nedenlerine bakmak gerekir.

Etik Dışı Davranış Nedenleri

Bilimsel yolsuzluğun iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi daha fazla araştırma ve bunun başlı olarak daha fazla makale yazımı biçimindeki akademik baskıdır. Gerçekten de tıbbi girişimlerin sadece %15'inin kesin bilimsel dayanağı olduğu bilinmektedir (Cuenod & Gasser, 2003) ve bunun doğal sonucu da daha fazla araştırma gereğidir. Araştırma sayısının artmasına paralel olarak bilimsel yolsuzluk da artmakta, ancak bu artış oranda bir değişiklik yapmamakta, sadece mutlak değeri artırmaktadır. Mutlak değerlerin yanısıra oransal artışa da neden olan etken ise araştırmaların özel sektörde yönlendirilmesi ve desteklenmesidir. İlk bakışta olumlu gibi görünen bu etken, sonuçta akademik yolsuzluk oranının artmasıyla sonuçlanmaktadır. Tabloya genel olarak bakılacak olursa, 1980'li yıllarda biyomedikal araştırmaların %32'si özel sektörde desteklenirken 20 yıl içinde bu oran neredeyse iki kat artarak 2000'li yıllarda %60'a çıkmıştır. Tıbbi klinik araştırmalarda ise bu sayı %80'i aşmaktadır (Bekelman vd., 2003). Bu noktaya kadar masum hatta olumlu gibi görünen tablo aslında hiç de öyle değildir: Yapılan bir araştırmada, ilaç firması destekli çalışmalarda dört kat daha fazla destekleyici firma lehine sonuç alındığı bulunmuştur (Lexchin vd., 2003) ve firma destekli çalışmalarda eski tedavinin yeni ilaca göre daha üstün bulunma olasılığı belirgin derecede düşüktür (Lemmens ve Singer, 1998). Bu veriler, doğal olarak, çalışmanın herhangi bir aşamasında etik dışı müdahaleler olduğunu göstermektedir: Ya çalışma ya da yazma sırasında hile yapılmaktadır. Bu durumda şu noktanın çok iyi kavranması gerekmektedir: Bilim kamusal alanda üretilir, firmalar ancak kârlı olanı destekler. Firmalar

yürütülen çalışmalara kârlarını artıracak şekilde müdahale ederler. Araştırma fonları özel sektöre kaydığı sürece, yazım etiğine aykırı durumlarla karşılaşmamak olanaksızdır. İş öyle bir hal almıştır ki, bir makalenin başlığı "akademik psikiyatri satılık mı?" olabilmıştır (Healy & Thase, 2003). Bu konuda "Betty Dong Vakası" diye bilinen olay tipiktir². Kısaca özetlemek gerekirse, bir ilaç firması kendi ilacı ile piyasadaki diğer ilaçları karşılaştıran bir çalışmayı yapması için Dr. Dong ile anlaşma yapar. Çalışmanın sonucunda ilaçlar arasında fark olmadığına ortaya çıkması üzerine firma çalışmanın yayınlanmasını yasaklar. Uzun süren mücadeleler sonucu -ki arada Dong'un işten atılması bile vardır-, çalışma yayınlanır. Biz bu çalışmanın sonucunu, Dong'un kararlı mücadelesi nedeniyle biliyoruz ama akla "acaba bu biçimde yayınlanmayan kaç çalışma var" sorusu geliyor ki tehlikenin büyüklüğü de tam bu noktada ortaya çıkıyor.

Günümüzde firmaların çalışmalara müdahalesi genellikle çok merkezli çalışmalar tarzında olmaktadır. Burada çalışma küçük parçalar halinde çok sayıda merkeze yaptırılmakta ve çalışmayı yaptıran firma dışında hiç kimse ya da kurum çalışmanın bütününe görememektedir. Böylece firmanın manipülasyonu için uygun bir zemin oluşmaktadır. Bu demek değildir ki tüm çok merkezli çalışmalar hilelidir; ama hile yapmak için de yeterli zeminin olduğu bir gerçektir.

Peki, firma destekli olmayan çalışmalarda yolsuzluklar nasıl olmaktadır? Burada sorun artık akademik ortamın kirlenmesi ve hesap sorma mekanizmalarının olmaması ya da çalıştırılmamasıdır (Günel, 2010). Bu da, bilimsel yolsuzluğun ikinci temel nedenidir. Bilim politikalarını, bilimsel paradigmayı buna bağlı olarak da bilimsel destekleri belirleyen egemen sınıftır. Politikanın ayrıntıları ise doğrudan sınıfın tarihsel konumuyla ilişkilidir. Örneğin burjuvazi tarih sahnesinde ilerici rol oynadığı feodal dönem ve sonrasında kapitalizmin kuruluşu ve hatta tekelci aşamasında bile ilerlemeden bilimden yanadır. Çünkü her türlü gelişme bu sınıfı desteklemektedir. Bugün küreselleşme kavramıyla belirlenen dönem ise bu sınıfın çöküşünün başlangıcıdır ve artık burjuvazi bilim karşıtıdır. Yani bilimsel gelişme bu sınıfın aleyhindedir ve çıkarları bilimin deformasyonunu gerektirir.

Egemen gücün bilimle olan sorunu, bilgi üretme sürecinin özündeki radikal karakterde bulunabilir. Sosyal bilimler açısından bunun anlaşılması çok kolaydır; sosyal bilimler esas olarak ideoloji ürettiği için, yapılan bilimsel çalışmalar doğrudan egemen ideolojiye alternatifler üretebilir ve üretirde. Fen bilimlerinde ise durum biraz daha karışık gibi durmaktadır. Herhangi bir bilimsel çalışma düşünüldüğünde temelde birkaç aşaması olduğu görülür. Bunlar, öncelikle o tarihte geçerli olan ve çoğunluğun doğruluğundan şüphe etmediği bir düşünce ya da bilginin geçerliliğinden şüphe etmek, sonra bu şüphesini kanıtlamak için düzgün bir deney planı yapmak, sonra bu deneyi gerçekleştirip eski bilginin yanlışlığını kanıtlamak ve en sonunda da yeni durumu diğer insanlarla paylaşmak gelir. Bu sürece dikkatle bakılırsa, kabaca

² <http://www.astrocyte-design.com/pharmaceutical/betty-dong.html>

bir devrimi özetlediği görülecektir: her gerçek bilimsel çalışma küçük bir devrimdir aslında. Gerçekten de biyografileri yazılmış Nobel ödüllü bilimcilere bakıldığında önemli kısmının ülkelerinin radikal partilerine üye oldukları veya bu partilerin yakınında oldukları görülür. Zaten bilimin çok küçük bir parçasını sorgulayan bir kişinin dünyayı, ülkesini, günlük yaşamı sorgulamaması beklenemez. Burada egemen gücü rahatsız eden fen bilimleri aracılığıyla "bilimsel düşünce yapısının" topluma yerleşmesidir (Günel, 2013b; Timur 2000). Ancak, egemen ideoloji derken bunun burjuva ideolojisiyle birebir aynı olmadığını belirtmekte yarar var. Egemen ideoloji, egemen olabilmek için, dar anlamda burjuva ideolojisini aşan; bir yandan bireylerin, sınıfların ve toplulukların kendi ürettikleriyle, diğer yandan da resmi ideolojinin girdileriyle beslenen bir esnekliğe ve kapsayıcılığa ulaşmak zorundadır (Çulhaoğlu, 1997). Burada temel olarak üç yöntem kullanılmaktadır:

1. Bilgi üretimi mekanizmalarını zorlaştırmak,
2. Parapsikoloji, astroloji vs. gibi bilim dışı yönelimlere olanak tanımak,
3. Akademik yolsuzluklara ses çıkartmamak, başka bir deyişle desteklemek.

Gerçekten de gerileme dönemindeki egemen gücün bilimle sorunu o derece fazladır ki, örneğin bu topraklarda kurulan ilk bilim dernekleri gizli faaliyet yürütmek zorunda kalmıştır. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin kuruluşu 1862'ye kadar gider. O dönemde tıp eğitimi Fransızca yapılıyordu. Örgütün ana hedefi eğitimi Türkçeleştirmek ve bu amaçla çalışmalar yapmaktı. Bugün böyle bir amaç için gizli örgüt kurmak çok garip gelse de o yıllarda garip karşılanan tıp eğitiminin Türkçe yapılmasını istemek, hatta bunu düşünebilmektir. Sadece halk değil, okumuş kesim de böyle düşünüyordu.

Tıp Fakültesi öğrencisi Aziz İdris Bey ve birkaç arkadaşı bir süredir aralarında gizli gizli konuştukları bu konuda düzenli çalışma yapabilmek için yer arama çabasıdayken, konuyu öğrenen Tıp Fakültesi matbaa müdürü Hacı Arif Bey'in odasında çalışmalara başlarlar. Hemen sonrasında güvenlik gerekçesiyle çalışmalarını üyelerden Vahit Bey'in konağına kaydırırlar. Ancak iki ciddi sorunları vardır: birincisi toplantıları sürekli aynı yerde yapmaları dikkat çektiği için sık sık yer değiştirmeleri gerekmektedir. İkinci sorun ise örgüt üye sayısının hızla artması ve her yeni toplantı için daha büyük mekan gerekmesidir. Neyse ki, ikinci sorun bir tür çözüm haline gelir: örgüte sonradan katılan Hayrullah Efendi Tıp Fakültesi Dekanı olunca legalleşmeye karar verirler ve 16 Şubat 1866'da ilk yasal toplantılarını yaparlar.

Örgütün bundan sonraki çalışmaları anadilde eğitim konusuyla sınırlı kalmayıp genel olarak eğitim ve bilimin tüm sorunları ele alınmaya başlanmıştır. Ancak dernek Abdülhamit döneminde tekrar yasaklanmış, Meşrutiyetle birlikte tekrar kurulmuş ve sonrasında da yavaş yavaş sönümlenmiştir.

Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye ilk kurulan gizli bilim örgütü değildi aslında. Daha gerilere gittiğimizde karşımıza 1820'de kurulan Beşiktaş Bilim Derneği (Beşiktaş Cemiyet-i İlmîyesi) çıkar. Dernek Beşiktaş-Ortaköy civarında oturan bir grup aydınının bilim sorunlarını konuşmak için bir araya gelmesiyle ortaya çıkar. Önderliğini İsmail Ferruh Efendi'nin yaptığı bu grup, kendi aralarında özellikle fen bilimlerindeki gelişmeleri tartışırlar. Bilgiye ulaşma kaynakları çok kit olduğu için, konuşma içerikleri de doğal olarak çok sığ olur. Genellikle, kulaktan dolma bilgilerle kendi aralarında bir tür sohbet toplantısıdır aslında yaptıkları. Toplantıları kısa sürede ilgi çeker ve katılımcıların, bu nedenle de üye sayılarının artması nedeniyle toplantılar konferans şekline, konular da daha yetkin oldukları tarih konusuna doğru kayar.

O dönemde Osmanlı'daki tek yükseköğrenim ve bilim kuruluşunun Askeri Mühendislik Okulu olduğu düşünülürse, toplumdaki bilim açlığını anlamak zor olmayacaktır. Ancak bu ilgi derneğin de sonu olur ve Bektaşî örgütlenmesi oldukları gerekçesiyle 1826 yılında kapatılıp, kurucuları çeşitli yerlere sürgüne gönderilmiştir. Geriye kalanlar bir süre gizlilik koşulları altında etkinliklere devam etmeye çalışsalar da, çok kısa sürede açığa çıkıp onlar da sürgüne yollanmıştır (Günel, 2014a).

Akademik etiğe aykırı davranışların önemli bir bölümünde ise "kentleşmeme" olgusu dikkat çekmektedir. Burada kentleşmeme diyerek vurgulamak istediğim elbette ki salt "ikametgâh" değildir. Ama hem bunu içeren, hem de bunun biraz daha üzerine çıkan kültürel bir aşamayı işaret etmeye çalışıyorum; kapitalizm öncesi üretim biçimlerinin düşünce sistematığının bilim alanına yansımaları söylüyorum. Kişi ne denli kentli görünürse görünsün, kent kültüründen uzaksa, yani biat kültürü, üretime saygı duymama, gerçeğin ortaya çıkmasını umursamama vb. gibi özellikleri içeren bir altyapıya sahipse, kentli değildir ve akademide yer alıyorsa da etik dışı davranışlara açık demektir.

Akademik etik alanında yaşananların temel nedeni böyle özetlenebilir ancak bu hiçbir zaman, yolsuzluk yapanları haklı çıkartma gerekçesi olamaz; başka bir deyişle akademik yolsuzluk yapanlar "kader kurbanı" değildir; "hırsızın hiç mi suçu yok?" sorusu ve beklenen yanıtı bu duruma birebir uymaktadır.

Her Hatalı Çalışma Akademik Yolsuzluk mudur?

Bilim doğası gereği hatalar yaparak ilerler. Özellikle paradigmada bir hata varsa veya genel olarak kabul gören bir yöntem özünde hatalı ise, o zaman bu paradigma içinde kalan veya bu yöntemle üretilen bilgiler hatalı olacaktır. Bu durumda önemli olan hatanın farkına varıldığında, bilim toplumunun durumdan haberdar edilmesidir (Günel, 2010). Böyle bir durumda ne akademik yolsuzluktan nede etik kusurdan söz edilebilir; sorun bilimin sıçramalı ilerleyişi içinde düşüş fazında olmasındandır.

Diğer bir sorun ise disiplinsiz araştırma (sloopy research) dır. Yetersiz araştırma eğitiminden kaynaklanan bu durumda verilerin özensiz toplanmasından deneyin düzgün yapılmamasına, verilerin düzensiz sunumundan aritmetik hatalara kadar geniş bir spektrum içerisinde yanlış sonuçlar sunulabilmektedir. Disiplinsiz araştırmanın akademik yolsuzluktan en önemli farkı hataların daima sonuçları daha önemli gösterecek biçimde değiştirilmemiş olmasıdır; disiplinsiz araştırmalarda kimi zaman bulunan çok önemli bir sonuç bu nedenle önemsiz gibi sunulabilmektedir(Günel, 2010). Disiplinsiz araştırma akademik yolsuzluk bağlamında ele alınmamalıdır. Gerek bilimsel hatayı gerekse disiplinsiz araştırmayı akademik yolsuzluktan ayıran temel öğe, akademik yolsuzlukta "kötü niyet" veya "kasıt" unsurunun bulunmasıdır. **Yazım etiğine aykırı davranışlar**, Yazım sırasında yapılabilecek akademik yolsuzluk türleri dokuz madde halinde toparlanabilir:

1. Aşırma
2. Masa başı üretim
3. Verilerin saptırılması
4. Kıyak yazarlık
5. Hayalet yazarlık
6. Salamlama
7. Yinelenen yayın
8. Suç unsurunun gizlenmesi
9. Çalışma ile ilgili çıkar ilişkisinin belirtilmemesi.

Aşırma, intihal, yağmacılık, korsanlık ve plagiarism adlarıyla da anılmaktadır. Bir başkasına ait olan bir fikrin, buluşun, araştırma sonuçlarının veya araştırma ürünlerinin bir bölümünün ya da tümünün, hatta kitapların tümünün ya da bir bölümünün kaynak gösterilmeksizin istemli olarak kopya ya da tercüme edilip yazarın kendi üretimiymiş gibi gösterilmesine aşırma denir (TÜBA, 2010). Yapılan şey kısaca hırsızlıktır. Kaynak göstererek de bu suçtan kurtulmak olası değildir. Örneğin, eğer bir yazarın ana ekseninin çoğu başka bir eserden alındıysa kaynak gösterilse bile "aşırma" suçu işlenmiş demektir (Günel, 2010). Genellikle sosyal bilimlerde işlenen bir suç türüdür ancak fen bilimlerinde ve tıpta da görülebilir. Klasikleşmiş bilgilerde kaynak göstermek gerekmez. Örneğin bir çalışmada Gram boyası kullanılmışsa ilk kaynağa değinilmeyebilir ya da istatistik testlerinin çoğunda kaynak gösterilmez. Bu durumda kaynak gösterirken "klasikleşme" diye bir ayırım kavramı ortaya çıkmaktadır. Hangi bilginin klasik olup olmadığının kesin ve resmi bir ayırımı olmadığına göre burada yine "kötü niyet" gibi öznel bir kavramla karşı karşıya gelmekteyiz. Bir diğer sorun da kişinin kendisinden yaptığı alıntılardır. Aşırı titiz bir yaklaşım bunu da aşırma olarak nitelendirebilir ama kişisel düşüncem: Eğer kişi aynı konuda sık olarak

makale yazıyorsa, her seferinde cümleyi farklı kurmak zorunda değildir. Özellikle köşe yazarlarında bu duruma sık rastlanır; günlük yazılarda çok fark edilmese de, bu yazılar kitap haline getirilirse tekrarlar dikkat çekici hale gelir. Sanırım böyle bir durumu da "aşırma" olarak değil, "tekrar" olarak nitelendirmek gerekir ki, bu etik bir sorun olarak değerlendirilmemelidir.

Aşırma konusunda literatüre bizim de ülke olarak katkımız olmuştur. Bu, Hasan Yazıcı' nın, aşırandan aşırma diye adlandırdığı durumdur. Gerçekten de yıllar önce yazdığı tezin aşırma olduğu ortaya çıkan bir kişi, "evet ben bu tezi aşırdım ama benim aşırıldığı kişi de başka bir yerden aşırmişti" diyebilmişti.

Masa başı üretim, uydurmacılık, fabrikasyon isimler ile de bilinir. Burada araştırma hiç yapılmamış olabilir ya da yapıldıysa tam yapılmamıştır ve elde hiç veri yoktur ya da yazılan verilerin elde edilen verilerle uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. En tehlikeli akademik yolsuzluk türüdür çünkü bütünüyle bilimi yanlış yönlendirmeye yöneliktir. Genellikle fen bilimlerinde yapılan bir etik ihlaldir. Deneysel çalışmalarda eğer çalışma uydurma ise bu çalışmayı ciddiye alıp, onun üzerine yapılacak çalışmalar boşa gidecek ve sonuç alınamayacaktır. Bilimde kaynakların boşa kullanımına yol açacağından çok ciddi bir sorundur ve verdiği zararın boyutlarının saptanması olanaksızdır. Klinik çalışmalarda ise en sık görülen akademik yolsuzluk türüdür. Genellikle hasta sayısının abartılması (örneğin 5 hasta tedavi edilmişken, 35 hasta tedavi edilmiş gibi makalenin yazılması) ve/veya hastaların son bakıları yapılmadan yapılmış gibi yazılması durumudur. Bu şekilde olmayan sonuçların veya hastaların yazılması makaleyi okuyan kişileri kendi hastalarını bu şekilde tedaviye yönlendirerek ciddi zararlara yol açabilir.

Verilerin saptırılması, sahtecilik, falsifikasyon, aldatmaca isimleriyle de bilinir. Masa başı üretime benzese de burada deney veya çalışma yapılmıştır fakat sonrasında ya verilerle oynanmış ya istatistiki manipülasyonlarla veriler olduğundan daha farklı gösterilmiş ya da çalışmada elde edilen ancak hipotezi desteklemeyen veriler görmemezlikten gelinmiştir. Burada da bilimi yanlış yönlendirmeye yönelik girişim vardır. Zararları masa başı üretimle birebir aynıdır.

Verilerin saptırılmasında aslında kişinin kendi emeğine ciddi bir saygısızlık vardır. Yıllar önce yaşça benden küçük bir araştırmacıyı verilerle oynarken yakalamıştım. Yaptığının yanlışlığını konuştuğundan sonra gerçek verilere bir kez de beraber baktık ve sonrasında en üst düzey dergilerden birinde makale haline geldi. Eğer çalışma düzgün yapıldıysa, sonuçlar bir şekilde değerlendirilebilir.

Kıyak yazarlık, hediye yazarlık ismiyle de bilinir. Çalışmaya hiçbir katkısı olmayan veya katkısı olmakla birlikte yazarlar arasında yer almaya yetecek kadar katkısı olmayan kişilerin yazarlar arasında yer almasıdır. Üstte sıralanan suçlara göre daha hafiftir, sadece bazı kişilerin yayın sayısını artırmaya yarar. Genellikle bölüm veya anabilim dalı başkanının isminin yazılması şeklinde görülür. Bir diğer sık rastlanan kıyak yazarlık şekli ise,

örneğin, üç kişinin üç ayrı çalışma yapıp birbirlerinin isimlerini kendi çalışmalarına yazmasıdır. Böylece bir çalışma yapıp üç çalışmada ismi olur ve yayın sayısı da üç misli artmış olur (Günel, 2010). Tipik örneklerine kitap bölümü yazarlıklarında da sıklıkla rastlanır; hiçbir orijinal veri sunmayan, sadece belirli bir konudaki güncel yaklaşımları özetleyen, genelde uzunlukları dokuz, on sayfa olan bir yazıda sekiz yazar isminin yer alması düşündürücüdür. Bu tip makalelerde olması gereken bir, iki bilemediniz üç yazardır. Motive etmek amacıyla hak etmeyen bir kişinin ismini yazmak da etik olmayan bir uygulamadır. Bu şekilde, kolaylıkla makale sahibi olan kişilerin sonrasında bu alışkanlıklarından vaz geçmeleri kolay olmamaktadır.

Hayalet yazarlık, kıyak yazarlığın tam tersidir. Bu yazar olmayı hak etmiş bir kişinin isminin yazarlar arasında yer almaması durumudur. Genellikle asistanların başına gelen bir sorundur. Gerçek anlamda yazar olabilmek için bir çalışmanın planlanması, yapılması ve yazılması aşamalarının tümüne de katılmak gerekmektedir. Bunların bir bölümünü sağlayan kişilere sadece teşekkür edilebilir. Ancak her zaman için katkıları kuyumcu terazisi duyarlılığı ile saptamak kolay olmamaktadır. Kişisel düşüncem, ortada kalınan durumlarda kişinin isminin yazılması gerektiği şeklindedir.

Salamlama, tek bir makale olabilecek çalışmayı parçalara ayırıp ayrı ayrı yayınlamaktır. Dürüst bir tavır olmamakla birlikte yazarın yayın sayısını olduğundan fazla göstermek dışında da bir zararı yoktur. Ancak bu, verilerin saptırılmasında da kullanılabilen bir yöntemdir. Bir çalışma salamlanırken, kötü sonuçlar dışarıda veya tek bir salam diliminde bırakılıp, diğer dilimlerde iyi sonuçlar yayınlanırsa yine masa başı üretim veya verilerin saptırılmasında olduğu gibi zarar verir.

Yinelenen yayın, duplikasyon da denir. Bir makalenin birden fazla dergide yayınlanmasıdır. Sadece yazarın yayın sayısını kabarık gösterir. Belki kaynakların kötüye kullanımı bağlamında da değerlendirilebilir. Kimi zaman aynı makalenin farklı iki dergide yayınlanması gerekebilir. Bu özellikle farklı dillerde yapılan yayınlar için geçerlidir. Ancak bu durumda her iki derginin editörünün bu konuda bilgilendirilmesi ve yayıncıların (telif hakları onlara devredildiği için) yazılı onaylarının alınması gerekir. Örneğin bu yazının ilk sayfasında yer alan dipnota bakılacak olursa ne yapılması gerektiği anlaşılacaktır.

Suç unsurunun gizlenmesi, Prof. Dr. Mustafa İlhan'ın dikkat çektiği bir suçtur: "yeni sahtekârlık türleri olduğunu gösteren duyumlar da geliyor. Örneğin bilimsel sahtekârlığa konu olan eserin akademik yükseltme ve atamalarda jüri üyelerinin değerlendirmesinden kaçırılması, söz konusu eserin bilimsel değerlendirmeyi yapacak meslektaşlardan saklanması gibi (bence hırsızın çalıntı malı saklaması davranışı ile aynıdır)" (İlhan,2000). Bu noktada söylenebilecek söz, herhangi bir nedenle jüri üyelerinin onayına sunulan akademik dosyalarda ilgili kişilerin tüm çalışmalarının yer alması gerektiğidir. Eğer bir çalışmanın dosyada yer almadığı fark edilirse, "gözden kaçırılmaya çalışılan daha kaç çalışma var?" şeklinde kuşku yaratacaktır.

Çalışma ile ilgili çıkar ilişkisinin belirtilmemesi, her çalışmada çalışma konusu ile ilgili tüm çıkar ilişkileri net bir biçimde açıklanmalıdır. Çıkar ilişkisi derken kastedilen çalışmaya destek olan kurumlar ve çalışmada kullanılan malzemeleri üreten şirketlerle olan çıkar ilişkileridir (sponsorluk, ortaklık, danışmanlık, işgörenlik vs.). Kısacası, çalışmayı okuyan kişi bunları bildiği takdirde çalışmadaki olası yanılığın paylarını değerlendirebilecektir.

Elbette bu suçların hepsinin aynı düzeyde olduğunu düşünmemek gerekir. Peki, nasıl sıralayacağız ya da suçlar arasında ayrımı nasıl yapacağız? Burada en önemli etken, akademik yolsuzluk yapılarak verilen zararın kişisel mi, yoksa toplumsal mı olduğunun ayrımı yapılmalıdır. Yukarıdaki sırayla gözden geçirecek olursak, öncelikle aşırma (intihal) üzerinde durmak gerekir. Yaygın olarak en ciddi akademik suç olarak kabul edilmektedir. Hatta öyle ki, kimileri intihal sözcüğünü yanlış olarak akademik yolsuzluk kavramıyla eş anlamlı olarak kullanmaktadır. Aşırıcılığın bu derece önemsenmesinde, yapılan çalışmaların mal olarak görüldüğü kapitalizmin ideolojik hegemonyasının olduğu çok açıktır. Ancak serinkanlı bir değerlendirme yapılacak olursa, aşırıcılıkta sadece aşırın kişiye haksız "kazanç" sağlandığı, aşırılanın ise mağdur olduğu anlaşılacaktır. Yani ortada sadece basit bir hırsızlık söz konusudur, o kadar. Elbette basit de olsa hırsızlık her zaman suçtur ama tüm akademik yolsuzlukların üstünde tutacak kadar abartılmaması gerekir.

Masa başı üretim ve verilerin saptırılması ise daha önemli suçtur. Burada sadece uyduran veya verileri değiştiren kişiye bireysel çıkar sağlanmış olmamakta, aynı zamanda tüm bilim dünyasına yanlış, uydurma veriler sunulmaktadır; kısacası zarar gören tekil bir kişi değil tüm bilim dünyasıdır.

Geriye kalan suçların tümünde tek bir çıkar sağlayan veya kaybeden söz konusudur. Bunun tek istisnası olarak salamlama gösterilebilir. Eğer salamlama ile sadece makale sayısı artırılıyorsa, tek bir kişiye çıkar sağlanmakta ve zarar verdiği kimse olmamaktadır. Ama eğer, yukarıda anlatmaya çalıştığım gibi, eğer salamlama ile verilerin gizlenmesi yoluna gidiliyorsa, suç büyük demektir.

Akademik Yolsuzlukların Ortak Özellikleri

Dünyaca ünlü çok sayıda akademik yolsuzluk öyküsü vardır. Burada bunların hepsini aktarmayacağım ama bazı isimleri de saymakta yarar görüyorum: Elias Alsabti, John Darsee, Luk van Parijs, Thereza Imanishi-Kari, Jacques Benveniste, Hwang Woo-Suk, Cyril Burt. Tarama motorlarına bu isimler yazıldığında ilginç öyküler ve belgelerle karşılaşacaksınız. Jamie Frater'in kendi değerlendirmesine göre dünyanın gelmiş geçmiş en büyük on bilimsel yanıltmacanın yer aldığı sayfası da ilginç olabilir³.

³ <http://listverse.com/2008/04/09/top-10-scientific-frauds-and-hoaxes/>

Sir Cyril Burt'ün öyküsü⁴, Bilim tarihi çok heyecanlı bir serüvendir. Tıpkı bir polisiye gibi okunur öykülerin çoğu. Tamam, ortada bir cinayet yoktur ama bilinmeyen her şey de en az onun kadar heyecan vericidir. Hele bir de toplumsal yapıyla ilişkisi kurularsa, "toplumsal içerikli" roman tadında olur.

Elbette bu işin tadını kaçırınlar da çıkar. Tıpkı şikenin açık hal almasıyla futbolun tadının kaçması, seyirci sayısının azalması gibi. Burada kast ettiğim akademik yolsuzluk yapanlar; değişik dürtülerle deney yapmadan uydurma sonuçlar yayınlayanlar, deneyi yapıp istemedikleri sonuçları saklayıp sadece işlerine gelenleri yayınlayanlar, başkasının yaptığı çalışmayı aşırıyanlar..... Bunlara da bilim serüvenin şaklabanları gözüyle bakmak gerek, onlara da gereksinim var; diyalektik çok açık: doğrunun olduğu yerde yanlış da vardır.

Gelelim Sir Cyril Burt'e. Cyril Burt zamanın en önemli psikologlarından biri. Doğumu 1883, ölümü 1971. Bu süre içerisinde psikoloji alanında ulaşılabilecek en üst noktaya çıkmış, ödüller almış, en büyük enstitülerin yöneticisi olmuş, dünyanın en saygın dergilerinde editörlük yapmış ve sir unvanı almış. Bir Nobel'i eksik ama çalıştığı alanda bu ödülü almak hemen hemen olanaksız.

Tüm bu saygınlığı elde etmesinin nedeni Burt'ün ikizlerin zekâ kat sayıları üzerinde yaptığı çalışmalar ve bunlardan çıkarttığı sonuçlar. Burt, tek yumurta ikizleri üzerinde yaptığı çalışmalarla zekânın kabaca yüzde 75 genetik, yüzde 25 de çevresel faktörlere bağlı olduğunu göstermiş. Bunu yaparken aynı ortamda büyüyen ikizlerle, farklı ortamlarda büyüyenleri karşılaştırmış. İlk çalışmasını 21 çift ikiz ile yaptıktan üç yıl sonra denek sayısını arttırıp 30 çifte, bundan sekiz yıl sonra da 53 çifte çıkmış.

Bundan sonra yukarıda bahsettiğim saygınlık ve ödüller gelmeye başlamış. Sir unvanı da bu çalışmalar nedeniyle verilmiş. Gündüz Vassaf Burt'ün bulgularının İngiliz işçi sınıfı çocuklarının da işçi olmasını zekâlarının düşüklüğüne bağladığını, Kraliçe'nin de tam da bu nedenle kendisini sir unvanıyla "taltif" ettiğini yazar.

Esas mesele Burt öldükten sonra başlar. İki dikkatli araştırmacı Burt'ün tüm makalelerinde ikizlerin zekâ katsayısının beraber büyüyenlerde 0,994, ayrı büyüyenlerde ise 0,771 olduğunu görürler. Olgu sayısı ne kadar artarsa artsın bu oran değişmemektedir. 21 çiftten 53 çifte çıkmasına karşın, yüzde 150 nin üzerinde artış olmasına karşın sonuçlar virgülden sonra üçüncü basamağa dek hiç değişmemiştir: 0,994 ve 0,771! Bu olamaz mı? Elbette olabilir ama neredeyse piyangoda büyük ikramiyeyi dört kez üst üste kazanma olasılığı kadardır. Hele bir de ara çalışma olan 30 çiftlik seride de hiç değişmediği düşünülürse, gerçekten olanaksız olduğu anlaşılır. Sonrasında çalışmada zekâ ölçümü yapılan ikizlere de bir türlü ulaşılamaz. Anlaşılır ki, Burt bu çalışmalarını hiç yapmamış, düpedüz uydurmuştur!

⁴ <http://bilim.ilerihaber.org/sir-cyril-burt-kimdir/>

Araştırmalar derinleştikçe başka uydurmalara da ulaşılır. Örneğin bir yazısında bahsettiği konunun ayrıntılarının daha önce yayınlanmış bir tez çalışmasında olduğunu söylerse de bu teze de asla ulaşamaz!

İddiaları doğrulamak için Burt'ün yazılarında ismi geçen ve kendisine yardımcı olan Miss Conway ve Miss Howard'a ulaşmaya çalışılır. Ancak bu isimde birileri yakın çevresinde ve çalıştığı hiçbir kurumda bulunamaz! Dahası, Cyril Burt'ün editörlüğünü yaptığı bir psikoloji dergisinde Conway ve Howard isimleri kitap eleştirmeni olarak sık sık yazılar yazmıştır. Tahmin edilebileceği gibi bu eleştirmenler(!), Burt'ü övüp, onun görüşlerine karşı çıkanları sert bir biçimde eleştirmektedir. Burt dergi editörlüğünü bıraktıktan sonra bir daha asla bu eleştirmenlerden dergiye yazı gelmez!

Akla gelen soru şu: Neden yıllar boyu kimse bunların farkına varmadı? Bence birileri farkına vardı. Vardı ama olasılıkla kendisine güvenemediğinden kaygılarını dillendiremedi.

Jacques Benveniste ve sinama kuralları, Başka bir örnek daha: Jacques Benveniste 1935- 2004 yılları arasında yaşamış bir immünolog. Parlak bir bilim adamı. Ta ki 1988 yılına kadar. O yıl bilimin en önde gelen dergilerinden biri olan, belki de en önemlisi olan Nature'da "suyun belleği" olarak özetlenebilecek çalışmasını yayınlar. Bulgular öylesine şaşırtıcıdır ki, neredeyse fizik ve biyoloji bilgilerimizin en baştan yeniden yazılması gerekir. Yazının yayınlandığı aynı sayıya derginin o zaman ki editörü olan John Maddox "İnanılmaz inanmak" başlıklı bir yazı ekler. Bu yazıda, Benveniste'nin makalesinin fiziksel bir temeli olmadığı, makaleyi değerlendiren hakemlerin de kuşkuya düştüğü, ancak doğru olması durumunda çok önemli olduğu, bu yüzden makaleyi yayınladığını, fakat yerinde deneylerin inceleneceğini" belirtir. Sonrasında editör yanına bilimsel sahtekarlık konusunda uzman olan Walter Stewart ve gözbağcı (illüzyonist) olan James Randi'yi alarak, Benveniste'nin laboratuvarına gider. Benveniste deneylerin tekrarında asla yayınladığı sonuçları elde edemez. Başka merkezlerde tekrarlanan deneylerin sonuçları da Benveniste'nin yayınıyla uyumsuzdur. Sonuçta, verilerin uydurulduğu anlaşılıp, şarlatanlar listesine bir yenisi eklenir.

Elbette hiçbir okuyucunun deneyleri tekrar ettirme, tekrarlar sırasında el çabukluğu olmasın diye yanında bir illüzyonist götürme şansı olmaz. Ancak dikkat edilirse, deney tekrar edilmeden editörün ve hakemlerin dikkatini çeken nokta, sonuçların maddi bir temelini bulunmaması olmuştur. İşte anahtar nokta budur bence: eğer yazıda anlatılanların maddi bir temeli yoksa o makaleyi ciddiye almamak gerekir. Dahası, her makale bilinen iki bilgiyi birbirleriyle ilişkilendirmelidir çünkü bilimsel gelişme doğrusal bir tarzda ileri doğru değil, sanki bir ağ örer gibi, sürekli yanlara doğru genişleyerek ilerler. Buna ilişki kuralı denilebilir.

Diğer bir nokta ise bir makalede ulaşılan sonucun, "tamam biz bu sorunu bütünüyle çözdük" şeklinde olmaması gerektiğidir. Kesinlikle, elde edilen sonuçların etkilemediği durumlar olması gerekir. Ayrıca veriler de

mükemmel bir uyum içerisinde değil, tıpkı yaşamda olduğu gibi sapmalarla birlikte olmalıdır. Bu da çelişki kuralıdır. Benveniste'nin makalesindeki rahatsız edici noktalardan bir tanesi de bu noktadır.

Anımsayabilir misiniz bilmiyorum, yıllar önce ortaya bir Doktor Özel çıkmıştı. Zakkum ekstresiyle (ekstre dediysem sofistike bir teknik düşünmeyin, kaynatıp suyunu kullanıyordu) her tür ama her tür kanseri tedavi ettiğini iddia etmişti. Burada yine ilişki ve çelişki kuralları, şarlatanlığı ortaya çıkarmaya yetmişti.

Bunların dışında iki sınama kuralı daha bulunur. Bunlardan biri ilerleme kuralıdır. Ne olursa olsun, bilimsel bir makaledeki veriler insanlığı geri götürmemelidir. Belki anımsarsınız, 1970'li yıllarda dünyada bir Erich Von Daniken fırtınası esmişti. Yazdığı "Tanrıların Arabaları" isimli ilk kitap milyonlarca satmıştı. Daniken bu kitabında uzaylıların çok eskiden dünyaya gelip, uygarlığı başlattığını iddia ediyordu. Anlatılanların bizim astronomi ve biyoloji bilgilerimizin tümüne ters olması bir yana, "bu yazılanlar doğru olsa ne olur?" diye sorduğumuzda, insanlığı ileriye götüren bir şey çıkmıyordu; çaksa çaksa kadercilik veya yeni bir din çıkıyordu, o kadar.

Son kural ise uygulaması biraz daha zor olan, başka bir deyişle konuyla ilgili daha fazla bilgi gerektiren bir şey: değişim kuralı. Burada yapılması gereken, "bu yazıyı okumak benim bilgi birikimimde bir değişime yol açtı mı? Şimdiye kadar doğru bildiğimi sandığım neler değişti?" sorularına yanıt bulmak. Dedim ya, bu kuralı uygulayabilmenin ön koşulu o konuda bilgi sahibi olmak. Dikkatinizden kaçmamıştır; bu dört kural aslında diyalektikğin dört temel kuralı. Yaşamın her anı gibi bilimsel yazıları okumada da iyi bir yol gösterici diyalektik⁵.

Hakemlerin ve Editörlerin Uyması Gereken Etik Kurallar

Araştırmacıların olduğu kadar, makalelerin yayınlandığı dergilerin ve bu makalelerin yayınlanması sürecinde hakemlik yapanların da uyması gereken etik kurallar vardır. Bu kurallar Üniversite Konseyleri Derneği'nin yayınladığı bir broşürde (ÜKD, 2012) aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Hakemlerin uyması gereken etik ilkeler:

1. Hakem kendisine gönderilen makale kalitesini, çalışmanın deneysel ve kuramsal kısımlarını, yorumunu ve ortaya konuluşunu yüksek bilimsel ve edebi standartlara bağlı olarak değerlendirilmelidir.
2. Gönderilen makaleyi değerlendirme konusunda kendini yeterli hissetmediği durumlarda makaleyi derhal editöre iade etmelidir.
3. Hakem, incelemekte olduğu makalenin, kendi çalışmakta olduğu konuya ya da baskıda olan bir eserine yakın olması ve bunun ilgi çatışması yaratabileceği durumlarda hassasiyet göstermelidir. Eğer böyle bir durum ortaya çıkarsa, makaleyi incelemeksizin derhal geri

⁵ <http://bilimsol.org/bilimsol/blog/bilimin-izleri/bilim-okuyucusuna-notlar>

göndermeli ve editörü olası çatışma ya da önyargıdan haberdar etmelidir.

4. Hakem eleştirilerini ilgili atıflarla desteklemelidir. Hakemlerin desteksiz iddiaları değersizdir ve bundan kaçınılmalıdır.
5. Hakem, hatalı atıflar hususunda uyanık olmalıdır.
6. Hakem tekrarlama olasılığı varsa editörü uyarmalıdır.
7. Hakem titiz çalışmalı, raporları zamanında bitirmelidir. Eğer hakem kendisine gönderilen makaleyi koşulları gereği değerlendiremeyecekse, hemen geri göndermelidir. Ya da alternatif olarak, editörü olası gecikmeler hususunda bilgilendirebilir ve yeni bir takvim önerebilir.
8. Hakem incelenmekte olan bir makaledeki yayınlanmamış bilgi, tartışma ya da yorumları yazarın izni olmaksızın kullanmamalıdır.
9. Hakem, eleştirilmek üzere kendisine gönderilen makaleyi, gizli bir evrak olarak değerlendirmelidir. Bilimsel önerilerin sorulabileceği kişiler dışında makale diğer uzmanlara gösterilmemeli ve tartışılmamalıdır. Eğer danışıldıysa, danışılan kişiler editöre açıklanmalı, editörün bilgisine sunulmalıdır.

Editörlerin uyması gereken etik ilkeler:

1. Bir editör yayımlanmak üzere gönderilen tüm makalelerle -yazar veya yazarları ırk, din, milliyet, cinsiyet, ustalık veya kurumsal yakınlığına göre yargılamaksızın- tarafsız bir şekilde ilgilenmelidir.
2. Editör, yayımlanmak üzere sunulan makalenin güvenilir ve kaliteli bir şekilde yorumlanması için güvenilir hakemlere göndermelidir.
3. Eğer makale dergi için uygun bulunmazsa hakemlere gönderilmeksizin geri çevrilebilir.
4. Editör ve yayın kurulu üyeleri incelenmekte olan makaleler hakkında, hakemler dışında hiç kimseye bilgi ifşa etmezler.
5. Yazarın izni alınmadan, basılmamış bir bilgi, eleştiri ya da yorum, editörün kişisel araştırmalarında kullanılmamalıdır.
6. Makale bir editörün bir çalışması ile yakından ilgili ve ilgi çatışması yaratabilecek ise, editör bu makale için editörlük sorumluluğunu üstlenecek başka bir yetkin kişiyi bulmalıdır.
7. Eğer editör, dergisinde basılmış bir yayının hatalı olduğuna dair ikna edici bir kanıt alırsa, hataya işaret eden raporun yayınlanmasını kolaylaştırmalı ve mümkünse hata düzeltilmelidir. Düzeltme raporu ya hatayı keşfeden kişi tarafından ya da makalenin kendi yazarı tarafından yazılabilir.

Türkiye’de Durum Ne?

Türkiye için de durum çok farklı değildir. Üniversite sisteminin veya bürokrasinin en başındaki insanları kapsayacak şekilde çok sayıda akademik

yolsuzluk olgusu basına yansımıştır⁶ (Çetin, 2005; Güçlü, 2005; Günal, 2005; Yetik, 2005).

Tüm bu olguların incelenmesi akademik yolsuzluk yapanların bazı ortak özellikleri olduğunu göstermiştir:

1. Akademik yolsuzluk yapanlar bu davranışlarını tekrar ederler. Hile ile kolay yayın ve bunun getirilerine alışanların eğer ceza görmezlerse bu alışkanlıklarından vazgeçmeleri kolay değildir (Güenal, 2005).
2. Akademik yolsuzluklarda veriler daima savı güçlendirecek şekilde değiştirilmiştir (Güenal, 2005;2010). Bu nokta akademik yolsuzluğu özensiz çalışmadan ayırmada da önemli bir ölçüttür: özensiz çalışmada daima savı güçlendirecek değişiklikler olmaz.
3. Akademik yolsuzluk yapanlar yukarıda sayılan yolsuzluk türlerinden sadece bir tanesine saplanıp kalmayıp, diğer yolsuzluk türlerini de denerler.
4. İlginç bir özellikleri de, verileri belirli bir düzen içinde değiştirmeleridir; kimilerinde net bir katsayı saplantısı vardır, olgu sayılarını hep aynı katsayı ile arttırlar.
5. Genel bir özellik olarak yalnız çalışırlar ama bu artık net bir kural değildir, son zamanlarda bu örgütlü eylemler de kaydedilmiştir (Güenal, 2005).

Kimi yazarlar, özellikle akademisyenlerin ciddi bir eğitim eksikliği olduğuna dikkat çekmektedir. Yaya ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada ulaştıkları sonuçları, önerileri de içerecek bir biçimde şu şekilde sıralamaktadır:

- Öğretim elemanlarının küçük bir kısmı kurumlarının akademik usulsüzlük politikasından haberdardır.
- Akademik usulsüzlük politikası büyük oranda sınıflarda tartışılmamaktadır.
- Öğretim elemanlarının yaklaşık sadece yarısı öğrencilerini uygunsuz alıntı yapma (aşırma) konusunda bilgilendirmektedir.
- Öğrenci çalışmalarında değinilerin kontrol edilme yüzdesi 70 civarındadır.
- Öğretim elemanlarının aşırmanın ayırıcısına vardıklarında duyarlılıkları düşüktür.
- Akademik dürüstlük konusunun kurumlardaki önemi yüzde doksan civarındadır (Kaya ve Ark., 2012).

⁶ <http://www.universitekonseyleri.org/images/abook/iki-kitap-birden-islenmis-v2-kucultulmus.pdf>, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ntihal>, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/14602162.asp>

Akademik Yolsuzluklar Karşısında Ülkemizde Yasal Durum Ve Alınması Gereken Önlemler

Öncelikle şunu belirlemek gerekir: Egemen güç isterse akademik yolsuzluk yapılmasını kolayca önleyebilir. Daha doğrusu sistematik akademik yolsuzluğu önleyip, sadece sporadik olgular haline getirebilir çünkü akademi içerisinde kimin nasıl yaptığı çok iyi bilinmektedir ama bu yazının doğrudan konusu olmayan, akademiye yabancılaşma nedeniyle akademi içerisinde güçlü bir karşı koyuş çıkmamaktadır. Günümüzde kapitalizmin dünyasının üretebildiği tek düşünsel sistem ya da "ideoloji" hepsi kendi ürünü olan kötülüklerin ve olumsuzlukların karşısına geçip "bunlar olmamalı" demekten ibarettir. Çulhaoğlu'nun (2015) bu genel saptaması akademik etik içinde tam anlamıyla geçerlidir.

Türkiye'de yasalarda ve yönetmeliklerde aşırma dışında yukarıda sayılanlardan hiçbiri suç olarak görülmemektedir. Aşırma YÖK disiplin yönetmeliğinde "öğretim üyeliğinden çıkartma"yı gerektirecek kadar ciddi bir suç olarak tanımlanmaktadır. Yine aşırma telif hakları ihlali anlamına geldiği için, kendisinden aşırılan kişi mahkemeye başvurarak tazminat alabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, sadece kendisinden aşırılan kişinin yargıya başvurabilmesidir. Açıkçası konu mülkiyet sorunu olarak ele alınmaktadır. Bunun dışında diğer eylemlerin tümü cezasız kalmakta dahası hileli makaleler genellikle literatürden çekilmediği için okuyucuları yanıltmaya devam etmektedir (Günel, 2010)

Akademik yolsuzluk yapanlara karşı yapılması gerekenler şu şekilde özetlenebilir:

1. Suçu sabit görülen öğretim elemanı (ları) nın yazılı istifasının istenmesi
2. Suçu sabitleşen öğretim üyesi (leri) veya grubunun kurum ile ilişkisinin kesilmesi
3. Çalışmasını başka bir yere veya başka bir çalışma içine naklinin engellenmesi
4. Devlet, özel veya diğer destekli araştırmalardan en az 3 yıl süreyle men edilmesi ve yeni hiç bir mali destek verilmemesi
5. Üniversite veya bulunduğu kurumda uygulamalı, teorik mezuniyet öncesi ve mezuniyet sonrası dönemde eğitime katılmaması
6. Almış olduğu mali proje desteklerini geri vermesinin istenmesi
7. Hiçbir idari göreve tayin edilmemesi, varsa idari görevlerinin iptali
8. Üyesi bulunduğu veya alanı itibarıyla katıldığı ulusal/uluslararası bilimsel dernek, birlik ve toplantılara adayın "bilimsel yalancılık" yaptığının bildirilmesi (Kansu & Ruacan 2000)

Ancak yine de ne olursa olsun, sadece bilim yapabilmek için bilimi savunmak ve akademik yolsuzluklarla mücadele etmek gerekir. Hiç bir sonuç alınmasa bile yolsuzlukları teşhir etmek ve yapılanları "ayıplamak" bile

önemlidir (Günel, 2010). Akademik yaşamda bir kişinin başına gelebilecek en kötü şey yazısının literatürden çekilmesi, yani retrakte olmasıdır⁷. Elbette bu sadece utanma duygusu olanlar için geçerli olabilir.

Kaynaklar

- Bekelman, J. E, Li Y. & Gross, C. P. 2003, "Scope and Impact on Financial Conflict of Interest in Biomedical Research", *The Journal of the American Medical Association*, 289: 454-5.
- Cuenod, M. & Gasser, J. 2003, "Research on the Mentally Incomponent", *Journal of Medical Ethics*, 29: 19-21.
- Çetin, M. 2005, *Çalıntı Polemikleri*, Biyografi Net, İstanbul.
- Çulhaoğlu, M. 1997, *Bin Yılın Eşiğinde Marksizm ve Türkiye Solu*, Sarmal, İstanbul.
- Çulhaoğlu, M. 2015, "2015 ve Sonrası: Yeni Bir Devrimci Dönem mi?" *Komünist*, 2: 28-42.
- Drenth, P. J. D. 2009, "Ethics, a Condition of Science", içinde *Bilim Etiği Sempozyumu*, der. E. Kansu, s. 19-31, TÜBA, Ankara.
- Güçlü, F. 2005, *Osmanlıdan Günümüze Sahtecilik*, Tekno ED, Ankara.
- Günel, İ. 2005, "Dünyanın En Örgütlü, En Uzun Soluklu, 26 Yayıncı En Büyük Bilimsel Sahtekârlığı", *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 958: 18-9.
- Günel, İ. 2010, "Yayın Etiği ve Sorunları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 3: 54-6.
- Günel, İ. 2013a, "Araştırma ve Yazım Etiği", içinde *Ortopedi ve Travmatoloji Temel Bilimler ve Araştırma Kitabı*, der. F. Korkusuz, s. 463-73, Ankara: TOTBİD.
- Günel, İ. 2013b, *50 Soruda Üniversite*, Bilim ve Gelecek, İstanbul.
- Günel, İ. 2014a, "Gizli Örgütler", *soL*, 501: 13.
- Günel, İ. 2014b, "Yazım Etiği", içinde *Bilimsel Çalışma Rehberi. Genç Araştırmacılar İçin İpuçları*, der. Ö. Kalenderer & Ö. Kılıçoğlu, s. 245-54, Ankara: TOTBİD.
- Healy, D. & Thase, M. 2003, "Is Academic Psychiatry for Sale?" *The British Journal of Psychiatry*, 182 (5): 388-90.
- İlhan, M. 2000, "Bilimsel sahtekârlık", *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 677: 21.
- Kansu, E. & Ruacan, Ş. 2000, *Bilimsel Yanıltmanın Türleri, Nedenleri, Önlenmesi ve Cezalandırılması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir.
- Kaya, Ö., Dinçel, S., & Aypay, A. 2012, "Bilimsel Araştırmada İntihal Sorunu: Örgütsel Sorumluluk Yönünden İnceleme", içinde *5. Lisansüstü Eğitim Sempozyumu*, s. 294- 306, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Lemmens, T. & Singer, P. A. 1998, "Bioethics for Clinicians: 17. Conflict of Interest in Research Education and Patient Care", *Canadian Medical Association Journal*, 159: 960-5.
- Lexchin, J., Bero, L., Djulbegovic, B., & Clark, O. 2003, "Pharmaceutical Industry Sponsorship and Research Outcome and Quality: Systematic Review", *British Medical Journal*, 326: 1176-70.
- Timur, T. 2000, *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge, İstanbul.
- TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi). 2000, *Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunları*, TÜBA, Ankara.
- ÜKD (Üniversite Konseyleri Derneği). 2012, *Etik ve Bilimde Etik*, ÜKD, İstanbul.
- Yetik, H. K. 2005, *Edebiyatta Çalıntı*, İnkılap, İstanbul.

⁷ <http://www.aott.org.tr/article/view/5000010079/5000010022>